

УДК 331.107

Мацьків Р.Т.

кандидат економічних наук,

доцент кафедри теорії економіки та управління

Івано-Франківського національного технічного університету нафти і газу

СОЦІАЛЬНЕ ІНВЕСТУВАННЯ НА ПІДПРИЄМСТВАХ НАФТОГАЗОВОГО КОМПЛЕКСУ

SOCIAL INVESTMENT AT OIL AND GAS COMPANIES

АНОТАЦІЯ

У статті проаналізовані основні підходи до розуміння категорії «соціальні інвестиції», а також запропоновано власне визначення зазначеної дефініції. Проведено порівняльний аналіз ознак соціальних виплат, які здійснюють нафтогазові підприємства, із характерними властивостями соціальних інвестицій. Виявлені відмінності спонукали до розробки рекомендацій щодо вдосконалення процесу соціального інвестування.

Ключові слова: соціальні інвестиції, ресурси, місцева громада, соціальний та економічний ефекти.

АННОТАЦИЯ

В статье проанализированы основные подходы к пониманию категории «социальные инвестиции», а также предложено собственное определение указанной дефиниции. Проведен сравнительный анализ признаков социальных выплат, которые осуществляют нефтегазовые предприятия, с характерными свойствами социальных инвестиций. Обнаруженные различия побудили к разработке рекомендаций по совершенствованию процесса социального инвестирования.

Ключевые слова: социальные инвестиции, ресурсы, местная община, социальный и экономический эффекты.

ANNOTATION

The author analyzed the main approaches to understanding the category of "social investment" and offered her own definition. In the article, the author used a comparative analysis of the signs of social payments carried by oil and gas enterprises, providing typical features of social investments. The author revealed some differences. This has led to the development of recommendations to improve the process of social investment.

Keywords: social investment resources, local community, social and economic impact.

Постановка проблеми. Діяльність господарюючих суб'єктів щодо впровадження принципів корпоративної соціальної відповідальності (КСВ) бізнесу є в центрі уваги суспільства, держави, міжнародних організацій. Однією з основних сучасних форм реалізації КСВ є соціальні інвестиції, які посідають особливе місце в корпоративній стратегії і стають частиною повсякденної управлінської практики компаній. Відповідно, для підприємства, що входить у структуру компанії, важливо ідентифікувати вклади, які є соціальними інвестиціями, адже від цього залежить ефективність його функціонування як у соціальній, так і економічній сфері. Разом з тим, підходи до трактування зазначеної категорії постійно змінюються у зв'язку з безперервним розвитком суспільства, держави, а також через зміну пріоритетів. Разом з тим, важливо також визначити і особливості самого процесу соціального інвестування на підприємстві.

Аналіз останніх досліджень і публікацій.

У сучасній вітчизняній науці проблеми соці-

альних інвестицій досліджують А.В. Василік, В.М. Геєць, О.А. Грішнова, Д.О. Баюра, В.І. Куденко, Е.М. Лібанова, Ж.В. Поплавська. У контексті корпоративної соціальної відповідальності бізнесу класифікацію соціальних інвестицій розробляють А.В. Бондаренко, Д.Ю. Вертопрахов, Г.М. Захарчин, Р. Краплич, М. Кряж, Л.О. Омелянович, С.М. Хоняєв.

Виділення невирішених раніше частин. Аналіз виявив різні підходи до трактування категорії, яка досліджується. Однак єдиної позиції у її визначенні ще не відбулось, навіть більше – існують певні розбіжності у трактуванні та класифікації. Крім того, дослідження самого процесу соціального інвестування практично не відбувалося.

Формулювання цілей статті (постановка завдання). Узагальнення понятійної сутності категорії «соціальні інвестиції». Також, з нашої точки зору, доцільно порівняти ознаки соціальних виплат, які здійснюють підприємства, із властивостями категорії, що досліджується. Крім того, необхідно охарактеризувати і безпосередньо процес соціального інвестування.

Виклад основного матеріалу дослідження. Науковці та дослідники у сфері КСВ пропонують різні підходи до визначення соціальних інвестицій. Одним із перших найповніших та таким, який найкраще встановлює суть соціальних інвестицій, що реалізуються корпораціями, вважають визначення, запропоноване Асоціацією менеджерів Росії [1], у якому акцент робиться на тому, що саме компанія буде одержувачем корисного ефекту від соціально-відповідальної діяльності. Відповідно до їх визначення, соціальні інвестиції – це матеріальні, технологічні, управлінські та інші ресурси, а також фінансові засоби компаній, які спрямовуються на реалізацію соціальних програм, розроблених з урахуванням інтересів внутрішніх і зовнішніх заінтересованих сторін [1]. Розвиваючи вже існуючі на той час напрацювання, Л.А. Юзик і С.Н. Хоняєв [2; 3] вважають соціальні інвестиції наступним еволюційним інструментом реалізації КСВ (після традиційної благодійності та стратегічної філантропії). Водночас, деякі автори [4; 5] наголошують і на необхідності збалансування інтересів корпоративного сектора з інтересами суспільства та держави у процесі соціального інвестування як

у короткостроковій, так і довгостроковій перспективі, із досягненням тактичних і стратегічних цілей, що забезпечує отримання взаємної вигоди всіма заінтересованими сторонами.

В українській науковій літературі одним із перших визначення соціальних інвестицій запропонував Р. Краплич [6], розуміючи при цьому вкладення фінансового капіталу, які забезпечать отримувачу можливість тривалого виконання проекту чи програми. Наслідком соціального інвестування має бути саме розвиток місцевості, захист інтересів та забезпечення головних потреб цільових груп населення, постійна опіка суспільних інституцій і стабільність у покращенні добробуту. У продовження вже проведених досліджень М.С. Кряж пропонує, що соціальні інвестиції повинні сприяти зниженню соціальної напруги в регіоні, де розташована компанія, та підвищенню рівня життя різних верств населення цієї території [7].

У зарубіжній практиці та літературі категорію «соціальні інвестиції» найчастіше асоціюють із діяльністю бізнесу у місцевих громадах. Процес соціального інвестування передбачає усвідомлену, довгострокову, спрямовану на досягнення тактичних і стратегічних цілей політику компанії в місцевих громадах, що

забезпечує отримання взаємної вигоди всіма заінтересованими сторонами. Зазвичай соціальні інвестиції включають партнерські соціально орієнтовані проекти бізнесу, місцевої влади та некомерційних організацій. Ознаками їхньої якості вважають: 1) спрямованість на вирішення конкретної, актуальної для території проблеми, що відображає реальні потреби населення; 2) результат повинен бути видимий та, по можливості, розрахований; 3) вигідність для бізнесу. Зростання ефективності основної діяльності повинно стати ключовою ознакою соціальних інвестицій. Важливо, що залучення основних департаментів, зацікавлена та мотивована участь працівників компанії відрізняє соціальні інвестиції від благодійності [8].

Отже, все викладене вище відображає особливості категорії «соціальні інвестиції», однак залишається необхідність визначення особливостей реалізації самого процесу відокремленими структурними підрозділами трансрегіональних господарюючих структур (ТРГС), до яких належить і НАК «Нафтогаз України». З нашої точки зору, важливо: по-перше, щоб процес соціального інвестування був децентралізованим, тобто програми, які реалізують відокремлені структурні підрозділи ТРГС, пови-

Таблиця 1

Порівняльна характеристика соціальних інвестицій

№ п/п	Класифікаційні ознаки	Властивості соціальних виплат нафтогазових підприємств	Властивості соціальних інвестицій відповідно до запропонованого підходу	Відповідність
1	Періодичність здійснення	Одноразові; фрагментарні (несистематичні); систематичні	Одноразові та/або систематичні	Частково співпадають
2	Генезис	Переважаю історичні	Переважаю нові	Не співпадають
3	Сфера реалізації	Внутрішні та зовнішні	Переважаю зовнішні	Частково співпадають
4	Форма реалізації	Переважаю матеріальна	Матеріальна та нематеріальна	Частково співпадають
5	Необхідність здійснення	Добровільні та такі, обов'язковість яких законодавчо обумовлена	Переважаю добровільні	Частково співпадають
6	Партнерство у реалізації	Самостійні та зрідка у співпраці з державними інститутами	У співпраці з державними інститутами або неурядовими організаціями	Переважаю не співпадають
7	Об'єкти спрямування	Переважаю персонал підприємства, зрідка місцева громада	Громада регіону, території, на якій працює підприємство	Переважаю не співпадають
8	Джерело ініціативи	Представники працівників, суспільства, громади	Власники, керівники суб'єкта господарювання	Не співпадають
9	Спосіб впливу на проблему	Спрямовані на вирішення проблем	Спрямовані на попередження проблем	Не співпадають
10	Спосіб участі у фінансових результатах	Благодійні	Інвестиційні	Не співпадають
11	Доступність інформації	Результати реалізації яких недоступні широкому колу заінтересованих осіб	Викладені у нефінансовій звітності; висвітлені у ЗМІ тощо	Не співпадають
12	Результати реалізації	Не сприяють (чи навіть є перешкодою) у формуванні позитивного результату діяльності підприємства	Сприяють формуванню позитивного фінансово-економічного результату діяльності	Не співпадають

Джерело: власні дослідження

нні ними ж розроблятися; по-друге, розробка та реалізація програм соціального інвестування повинна сприяти досягненню як стратегічних цілей компанії, так і тактичних цілей відокремлених структурних підрозділів; по-третє, здійснення соціальних інвестицій повинно сприяти не лише сталому розвитку громад, а й створенню умов для досягнення позитивних фінансово-економічних результатів відокремлених структурних підрозділів, а, відповідно, і компанії у довгостроковій перспективі.

Виходячи із викладеного вище, під соціальними інвестиціями, які здійснюються відокремленими структурними підрозділами ТРГС, пропонуємо розуміти фінансові активи, що виділяються централізовано головною компанією, а також матеріальні, технологічні, управлінські та інші ресурси, що спрямовуються за узгодженим рішенням керівництва підрозділів ТРГС на реалізацію соціальних програм, розроблених із врахуванням інтересів як відокремлених структурних підрозділів ТРГС, так і головної компанії, а також внутрішніх і зовнішніх зацікавлених сторін у припущенні, що в стратегічному відношенні компанія отримує певні соціальний та економічний ефекти.

Порівняння характерних ознак соціальних виплат, які здійснюються нафтогазовими підприємствами – відокремленими структурними підрозділами ТРГС, на предмет їх відповідності сутності соціальних інвестицій, які мають бути їм притаманними за запропонованим підходом, представлено в таблиці 1.

Таке порівняння здійснено на основі аналізу соціальної діяльності підприємств нафтогазового комплексу та оцінювання рівня їх соціальної відповідальності [9, с. 100–108]. Результати порівняльного аналізу дають можливість стверджувати, що властивості соціальних виплат, які здійснюються підприємствами нафтогазового комплексу, суттєво відрізняються від тих, які забезпечують доцільність реалізації соціальних інвестицій господарюючими структурами. Тому розробка та реалізація рекомендацій щодо такого управління соціальними виплатами, яке б забезпечило реалізацію позитивного ефекту як для об'єктів, так і для суб'єктів соціального інвестування, набуває особливої актуальності.

У зв'язку з цим залишається необхідність дослідження самого процесу інвестування відокремленими структурними підрозділами таких ТРГС, як товариства та компанії НАК «Нафтогаз України». При цьому важливо:

- по-перше, щоб процес соціального інвестування був децентралізованим, тобто програми, які реалізують відокремлені структурні підрозділи, повинні ними ж розроблятися;
- по-друге, розробка та реалізація програм соціального інвестування повинна сприяти досягненню як стратегічних цілей компанії, так і тактичних цілей відокремлених структурних підрозділів;
- по-третє, здійснення соціальних інвестицій повинно сприяти не лише сталому розвитку громад, а й створенню умов для досягнення позитивних фінансово-економічних результатів

відокремлених структурних підрозділів, відповідно, і компанії у довгостроковій перспективі.

Процес соціального інвестування підприємств (рис. 1) є динамічним процесом реалізації взаємовідносин між суб'єктами та об'єктами інвестування, який покликаний збалансувати інтереси корпоративного та соціального секторів економіки.

Особливістю реалізації цих відносин для ТРГС є те, що підприємства – відокремлені структурні підрозділи ТРГС узгоджують інтереси із представниками громад, на території яких вони функціонують, а головна компанія, зокрема НАК «Нафтогаз України», реалізуючи корпоративну соціальну відповідальність, повинна сприяти досягненню задекларованих на рівні держави загальносуспільних інтересів. Водно-

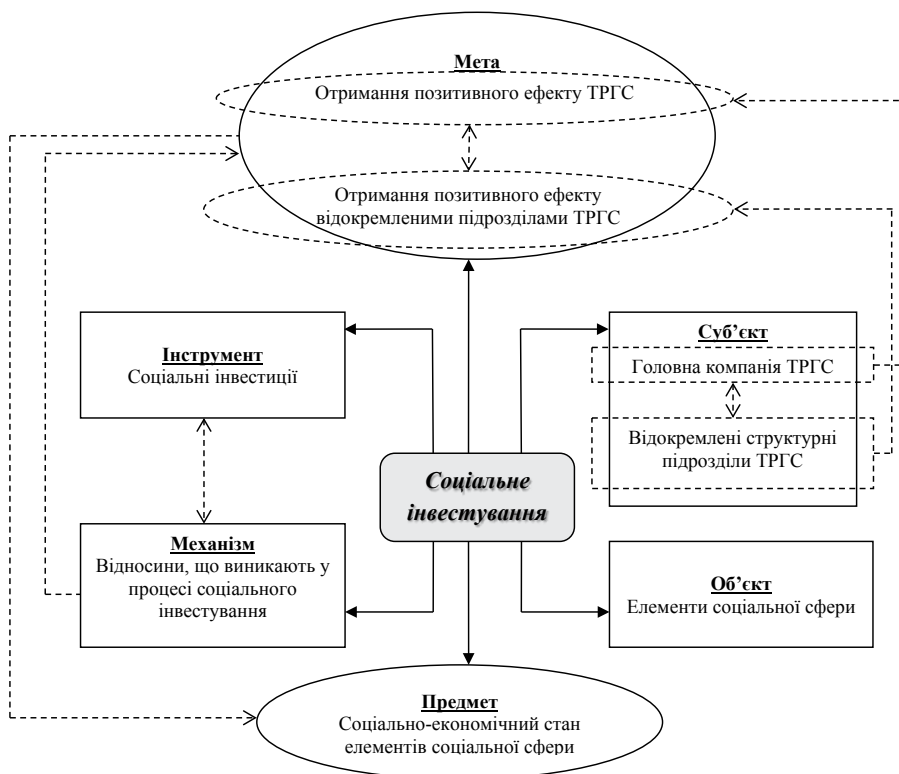

Рис. 1. Складові елементи соціального інвестування ТРГС

Джерело: складено автором на основі [4, с. 185; власні дослідження]

час, така їх діяльність має бути спрямована на досягнення цілей як окремих підприємств, так і компанії загалом.

Відносини між суб'єктами та об'єктами, які виникають у процесі соціального інвестування, демонструють їх (соціальних інвестицій) економічну суть. Тобто механізм здійснення капіталовкладень в об'єкти соціальної сфери передбачає виникнення відповідного соціального ефекту, з одного боку, та дотримання взаємних зобов'язань перед суб'єктами інвестування – з іншого. Досягнення мети соціального інвестування є особливо важливим і для суб'єктів інвестування, оскільки крім отримання значного соціального ефекту (наприклад, покращення добробуту місцевої громади), це ще й підвищує їх інвестиційну привабливість, тобто є передумовою сталого розвитку.

Висновки. Враховуючи складність процесу соціального інвестування у нафтогазових підприємствах та необхідність отримання позитивного ефекту як об'єктами так і суб'єктами вказаного процесу, вимагає розробки таких рекомендацій щодо управління ним, які б дозволили досягти поставлених цілей. Тому наступні дослідження щодо формування системи управління соціальною відповідальністю та розробки механізму її реалізації є актуальними і необхідними.

БІБЛІОГРАФІЧНИЙ СПИСОК:

1. Доклад о социальных инвестициях в России, 2004 год: роль бизнеса в общественном развитии; под общ. ред. С.Е. Литовченко. – М.: Ассоциация менеджеров, 2004. – 80 с.
2. Юзык Л.А. Социальные инвестиции как форма социальной ответственности / Л.А. Юзык // Наука й економіка. – 2009. – № 3(15). – Т.1. – С. 295–300.
3. Хоняев С.Н. Социальные инвестиции как форма реализации социальной ответственности предприятий: автореф. дис. ... канд. экон. наук: спец. 08.00.05 «Экономика и управление народным хозяйством» / С.Н. Хоняев. – Волгоград, 2006. – 18 с.
4. Корпоративная социальная ответственность: управленческий аспект: [монография]; под общ. ред. д. е. н. И.Ю. Беляевой, д. е. н. проф. М.А. Ескиндарова. – М.: КНОРУС, 2008. – 504 с.
5. Винников В.С. Управление социальным инвестированием в корпорациях: теоретико-методологический аспект: автореф. дис. ... канд. экон. наук: спец. 08.00.05 «Экономика и управление народным хозяйством (управление инновациями и инвестиционной деятельностью)» / В.С. Винников. – М., 2007. – 24 с.
6. Краплич Р. Корпоративна соціальна відповідальність українського бізнесу: досвід Фондації Острозьких: [посібник для бізнесу та неприбуткових організацій]; [Упоряд. Р. Бовгиря, С. Пайсаніди, О. Краплич, А. Кіслов, та ін.]. – Рівне: Фондація ім. князів-благодійників Острозьких, 2005. – 74 с.
7. Кряж М.С. Вплив державної політики на формування соціальної відповідальності фармацевтичного бізнесу / М.С. Кряж // Державне будівництво. – 2008. – № 2 [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.kbuara.kharkov.ua/e-book/db/2008-2/doc/2/24.pdf/>
8. Туркин С. Как выгодно быть добрым: Сделайте свой бизнес социально ответственным / С. Туркин. – М.: Альпина Бизнес Букс, 2007. – 381 с.
9. Мацьків Р.Т. Управління соціальною відповідальністю підприємств нафтогазового комплексу: дис. ... кан. ек. наук: спец. 08.00.04 / Р.Т. Мацьків. – Івано-Франківськ, 2011. – 247 с.
10. Соболева И.П. Социальная политика как фактор устойчивого развития / И.П. Соболева // Экономист. – 2003. – № 3. – С. 65–73.
11. Нидзий Е.Н. Финансовая структура социальных инвестиций / Е.Н. Нидзий, Романенко Н.М. – Волгоград: Авторское перо, 2004. – 154 с.